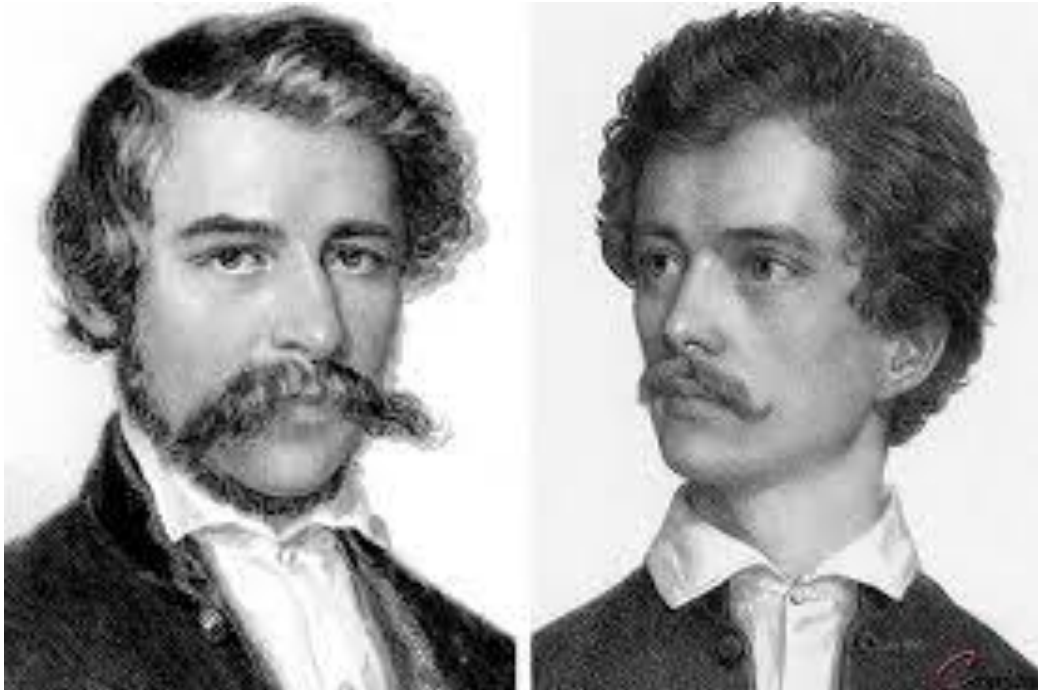

Petőfi és Arany

Dr. Hauber Károly, 2019

Jelentőségük, időszerűségük

- Petőfi és Arany művészete a magyar irodalom fejlődésének egyik csúcspontja: világirodalmi rangú költészet, amelyet Horváth János nemzeti klasszicizmusnak nevezett

- Megújították az irodalmi nyelvet. Stíluszintézist hoztak létre a korabeli köznyelv, az irodalmi nyelv, a népköltészet és a nyelvújítás eredményeinek felhasználásával
- Páratlan művészettel szólaltatták meg a polgári nemzet születésének és a modern kor kibontakozásának emberi és közösségi problémáit. De korukra tekintve a csillagokra, az örök értékekre mutattak
- Ez adja meg időszerűségüket. Akik ma a hagyományos értékeket rombolják (hazaszeretet, család...) tőlük is eltávolodnak

Petőfi Sándor élete 1.

- 1823. január 1-jén született **Kiskőrösön**. Szülőháza múzeum. Evangélikus vallásúnak keresztelték. Apja, Petrovics István szlovák származású, de már elmagyarosodott mészárosmester, anyja, Hrúz Mária szlovák anyanyelvű cseléd lány. Egy öccse van: István
- Petőfi korán elszakad családjától, sok helyen jár iskolába: Kiskunfélegyházán, Kecskeméten, Szabadszálláson, Sárszentlőrincen, Pesten a piaristáknál, Aszódon, Selmecbányán és Pápán

- Két iskola különösen nagy hatással van rá: az aszódi Evangélikus Líceum és a pápai Református Kollégium
- **Aszód**ról (1835-1838) így ír Úti jegyzeteiben: „1. Itt kezdtem verseket csinálni. 2. Itt voltam először szerelmes. 3. Itt akartam először színészé lenni.”
- **Pápán** (1841-42) ismerkedik meg Jókai-val, és aratja első sikereit az Önképzőkörben. Itt írja első nyomtatásban megjelent versét (A borozó), és itt veszi fel a Petőfi nevet. A Pápán alkotott versekben már készülődik a vátesz és a népies költő

Petőfi élete 2.

- Petőfi utoljára Pápán járt iskolába. Mozgalmas időszak jön ezután, főleg vándorszínészként tevékenykedik. 1844 tavaszán Debrecenből Pestre gyalogol, s Vörösmartytól kér támogatást, aki kiadatja verseit a Nemzeti Körrel, és segédszerkesztői állást szerez neki a Pesti Divatlapnál
- Jó barátságot ápol (egy ideig) Jókaival, 1847-től Arannyal is. 1846. szeptember 8-án a nagykárolyi megyebálon ismerkedik meg Szendrey Júliával, akit pontosan egy év múlva feleségül vesz. Egy fiuk születik, Petőfi Zoltán

- Aktív résztvevője az 1848-49-es forradalomnak és szabadságharcnak. A segesvári csatában vesztette életét 1849. július 31-én Fehéregyháza és Héjjasfalva között az Ispán kútnál. Holtteste nem került elő. Barátja, Pákh Albert szerkesztő 1861-ben így summázta a kutatások eredményét: „Kiderült, hogy ál-Petőfik voltak, de az igazit senki sem látta”

Fehéregyháza, Petőfi emlékhely

Jelleme, egyénisége

- Petőfi jóképű, az átlagosnál alacsonyabb, vékonydongájú fiatalember volt, mint József Attila. Korán kiszakadt a család és a kisváros mélykultúrájából, és számos ún. másodlagos közösség formálta személyiségét. Ez magyarázza rendkívül sokrétű tudását
- Szlovák származásúként neofita buzgalommal hangsúlyozta magyarságát. Tisztában volt képességeivel, volt benne némi zsenigőg is
- Jellemét egyfajta szabadságvallás és természetvallás mellett az erkölcs fogta össze. E tekintetben hajlíthatatlan és szinte már betegesen őszinte volt. A „republika alapja a szilárd becsületesség” – vallotta

A költő egyetlen fényképe (dagerrotípiája)

Irodalomtörténeti helye

- Petőfi irodalmunk egyik legnagyobb alakja. Elsősorban lírikus. Önéletrajzi típusú költő, élete naplószerűen követhető nyomon verseiben. Pályáját három szakaszra oszthatjuk:
  1. A népies költő (1844-ig)
  2. Válságkorszak (1844-45)
  3. Kiteljesedés (1846-tól)
- Költészetfelfogása többször is módosul, de mindvégig jellemző rá, hogy **hisz a költészet valóságformáló szerepében, s hogy művészetében szorosan összefonódik a magánélet és a közélet**

- Pályájának egészére jellemző Szabadság, szerelem című ars poétikája, amelyben igazi romantikus személyiségként **csak a teljes életet tartja emberhez méltónak:**

Szabadság, szerelem!

E kettő kell nekem.

Szerelmemért föláldozom

Az életet,

Szabadságért föláldozom

Szerelmemet

A népies költő

- Petőfi első korszakának meghatározó jegye a népiesség. Mi jellemző erre az irányzatra?
- **A népköltészet beszédmódjának utánzása.** Ebből fakad, hogy a ritmus ütemhangsúlyos, a szerkezet egyszerűbb, a hangnem pedig közvetlenebb lesz
- A népiesség ezért az európai irányzatok felől nézve **átmenet a romantika és a realizmus között,** a kettő ötvözete

- Petőfi népies versei (helyzetdalok, életképek, zsánerképek stb.) azonban **nemcsak beszédmódjukkal hoznak újat, hanem témájukkal is.** Verseiben a nép egyszerű gyermekei szerepelnek: juhász, parasztember, kocsmáros, vándorszínész stb.
- A költő a **nép felemelésének lehetőségét látta költői programjában.** Ahogy később Arany Jánosnak írta: „Ha a nép uralkodni fog a költészetben, közel áll ahhoz, hogy a politikában is uralkodjék, s ez a század föladata”

Egy bordal és egy zsánerkép

- Fergeteges szerepjátszó kedv, sziporkázó nyelvi ötletek, felülmúlhatatlan humor jellemzi a népies Petőfit
- Ezt figyelhetjük meg bordalaiban is. Remekmű a **Szomjas ember tűnődése**, az **Ivás közben**, de figyelemre méltó alkotás már az első nyomtatásban megjelent vers, **A borozó** is. A beszélő a bor előnyeit ecseteli itt, amely megszabadít a gondoktól és ihletet ad. A vers a költő életkedvéről, életerejéről szól – a bor valójában ennek a jelképe
- A zsánerkép vagy jellemkép egy jellegzetes alak bemutatása, rendszerint humorral fűszerezve. Ezt figyelhetjük meg az **Orbán** című versben is, amely egy ellentéttel játszik el (a mogorva férfiú orra piros a sok bortól), amit a rímek még inkább kiemelnek. Ez a tárgyias vers is a beszélő vitalitását tematizálja

Orbán

*Komor, mogorva férfiú
Volt Orbán,
Bár oly vidám hajnal pirult
Az orrán.
De hisz mogorva ép azért
Volt Orbán,
Mert oly vidám hajnal pirult
Az orrán.*

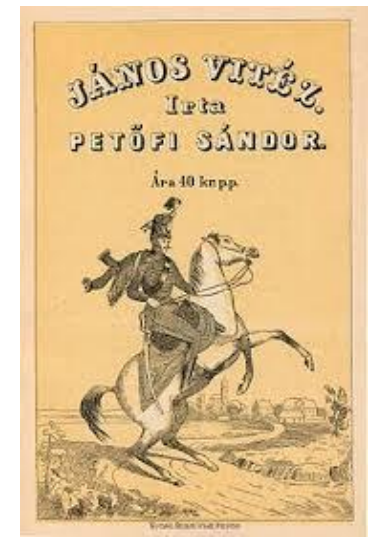
*Oka egyébiránt maga
Volt Orbán,
Hogy oly vidám hajnal pirult
Az orrán.
Temérdek borfélét ivott
Meg Orbán,
Vidám hajnal azért pirult
Az orrán.*

Egy népies helyzetdal és egy életkép

- A népies helyzetdalban a költő egy népi alak helyzetébe éli bele magát. Jó példa erre az **Ezrivel terem a fán a meggy**, amelyben a papucs alatt tartott férj beszél feleségéről. Groteszk monológjában összefonódik a nevetséges és a félelmes, hiszen fiatalabb és erősebb, mint házsártos neje, mégis retteg tőle, s csak annak halálától remél megoldást: *„Három ízben volt már félig/ Holt;/ Jaj istenem! Be jó kedvem/ Volt...”*
- **Egy estém otthon** című verse az életkép mesterdarabja: a mindennapi élet egy jellemző mozzanatát mutatja be derűsen, humorosan. A távolból hazatérő költő előbb a „csak húsvágáshoz értő” apjával beszélget a költészetről, majd írásba fogna, de „ekkor száz kérdéssel áll elő” édesanyja. A végtelen szeretetből fakad az anya kíváncsisága: *„Mert mindenik tükör volt,/ Ahonnan láthatám:/ Hogy a földön nekem van/ Legszeretőbb anyám!”*

János vitéz

- A népies Petőfi két legnagyobb szabású műve a János vitéz és A helység kalapácsa. Előbbi 1844 végén készült, de csak 1845 márciusában adták ki
- A János vitéz **műfaja elbeszélő költemény**. Négy soros páros rímű strófákból épül föl, verselése négyütemű felező tizenkettes
- Két falusi fiatal sorsát állítja a középpontba: az árva Jancsiét és a félárva Iluskáét, akik végül Tündérország uralkodói lesznek

- Az alkotás számos **népmesei elemet** tartalmaz (mesei számok, fordulatok, óriások, boszorkányok, tündérek), s működik a **mesei igazságszolgáltatás** is: azok emelkednek fel, akik a falu ranglétrájának legalján voltak
- Ezt jó szívének és megingathatatlan szerelmének köszönheti Jancsi

A helység kalapácsa

- A helység kalapácsa 1844. október 27-én jelent meg. Műfaja **komikus eposz**, más néven eposzparódia
- **A komikum fő forrása a történet és a megformálás között feszülő ellentét.** Egy kocsmai verekedésbe torkolló falusi szerelmi históriát mutat be itt az író az eposz ünnepélyes nyelvén

- Arról szól, hogy a falu kántora beleszeret a kovács kedvesébe, a kocsmárosnőbe. Hogy szabadon tehesse neki a szépet, a vasárnapi misén elszundító kovácsra rázárják a templomajtót. Ő azonban kiszabadul, és éppen akkor ér a kocsmába, amikor a kántor szerelmet vall barátnőjének. Nagy csata lesz ebből, amelybe mindenki beszáll, s csak a bíró és a kántor feleségének megjelenésével áll helyre a rend. Végül a kántort megdorgálják, a kovácsot pedig kalodába zárják

A komikum forrásai A helység kalapácsában

- A Helység kalapácsa a **magyar nyelvű humor egyik csúcsa**. A költő leleményesen aknázza ki az **eposzi kellékekben** rejlő lehetőségeket, főleg az állandó jelzők kacagtatják meg az olvasót. A címszereplő kovács „széles tenyerű Fejenagy, a helység kalapácsa”, szerelme „szemérmetes Erzsók”, az intrikus „Harangláb, a fondor lelkületű egyházfi” ...
- Nem csupán a történetet és az előadásmódot jellemzi a **vulgáris és az ünnepélyes összekapcsolása**, hanem **átszövi az egész alkotást**. A kántor például így szólítja meg Erzsókot: *„Szemérmetes Erzsók,/ Koronája az asszonyi nemnek,/ S kezelője a bornak/ S a pálinkának!”*
- A helység kalapácsa közönséges világában **mulatságos hatásuk van az irodalmi utalásoknak** is. *„Oh te piros nap! Mért vagy te piros?”* – játszik rá az elbeszélő a Rómeó és Júliára (*„Ó, Rómeó! Mért vagy te Rómeó?”*). S így érzékelteti az elbeszélő a kántor lelkiállapotát, amikor megjelenik felesége, az „amazon természetű Márta”: *„Oh Hamlet! mi volt ijedésed ...ahhoz képest...”*

A népiesség védelmében: A természet vadvirága

- Petőfi költői törekvéseit sokan nem értették meg, s hamarosan többen is keményen bírálták: parlagiasnak, közönségesnek, durvának bélyegezték. Közéjük tartozott a Honderű című divatlap és kritikusa, Pompéry János (írói álneven Dardanus), akik élen jártak a támadásban, s főleg A helység kalapácsán verték el a port. **E kritikai hadjárat vezet a vers megírásához,** amelynek alcíme: „Dardanus-féle kritikuszaimhoz”.

- A természet vadvirága **műfaja ars poetica. Alapgondolata** a címben és a refrénben is kiemelt metafora. **A költő az alkotó szabadságát hirdeti: a természet vadvirágának tartja magát,** s szembehelyezkedik azokkal, akik szabályokat követve alkotnak. **Érvelésének a romantika költészetfelfogása adja meg fedezetét:** az igazi műalkotás eredeti, amelynek létrehozására csak a szabadon teremtő zseni képes, megtanulni nem lehet
- Figyelemre méltó a vers keresetlen, **gúnyos hangneme.** Ez tanúsítja. **A költő tisztában van értékeivel** (ne feledjük: ekkor még korántsem híres)

Petőfi válságkorszaka

- 1845-46-ban Petőfi élete és költészete válságba kerül. Több oka is van ennek: a kritika támadása mellett szerelmi csalódás, szüleinek nehéz helyzete, valamint a reformmozgalom megtorpanása. A döntő ok azonban alkotói válsága lehet: **új utat keres, ám egyelőre nem találja**
- Szakít a népiességgel. **A byroni romantika világfájdalma hatja át líráját:** az élet értelmetlensége, a küzdelem hiábavalósága
- A válságról hoz hírt két versciklusa: Csapó Etelke korai halálát siratja a **Cipruslombok Etelke sírjáról** címűben, Mednyánszky Berta iránti beteljesületlen szerelmét pedig a **Szerelem gyöngyében** énekli meg
- Legjelentősebb alkotása ebből az időszakból **Felhők című versciklusa**, amelyet a szülői háznál, Szalkaszentmártonban írt 1845 novembere és 1846 márciusa között

Két Felhők-darab

Az itt található verseket formájuk (rövidség, nyitottság) és képalkotásuk (monumentalitás, nagyszabású ellentétek) a romantikához köti. **Egyikük-másikuk töredékszerű ars poeticának is felfogható**, mely költészetének megváltozását is megmagyarázza

Az **Emlékezet...** egyetlen metaforát bont ki: az emlékezetet a hajótörésből megmaradt deszkadarabbal azonosítja. Katasztrófát lát tehát a múltban, elviselhetetlennek érzi. A következményeket pedig emotikon híján a három ponttal és a két gondolatjellel sejteti

Ellentétre épül **A bánat...**, amely két metaforából építkezik. Ezek azt hangsúlyozzák: az életben mérhetetlenül több a bánat, mint az öröm, amely ráadásul kétséges is

Emlékezet!

*Te összetört hajónk egy deszkaszála,
Mit a hullám s a szél viszálya
A tengerpartra vet... – –*

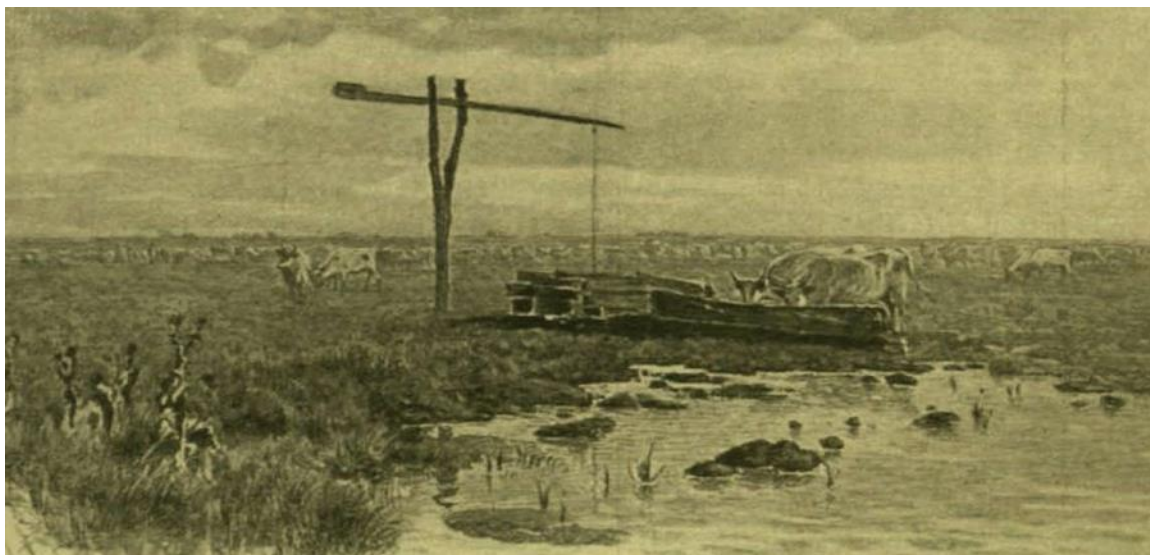
A bánat? egy nagy óceán.

S az öröm?

*Az óceán kis gyöngye. Talán,
Mire fölhozom, össze is töröm.*

Kilábalás a válságból: Dalaim

- A verset 1846 áprilisában írta Pesten. **A Felhők ciklusának zárt személyisége itt kinyílik:** érdeklődéssel fordul mindahhoz, ami egy fiatal életében fontos lehet
- Műfaja **ars poetica**, ám nem eszményeit vagy céljait fogalmazza meg, hanem **jellegzetes lelkiállapotait, témáit, verstípusait jellemzi.** Az első strófában az ábrázoló romantikus áll előttünk, a másodikban a játékos kedvű nyelvművész, a harmadikban a rajongó szerelmes, a negyedikben a bordalok mámoros lírikusa, hogy az ötödik és a hatodik már a közéleti költőt, rajzolja, aki síkra száll a szabadságért. **A refrénben megjelenő metaforák is utalnak költészetének sokszínűségére** (pillangó, vadrózsa, szivárvány, felleg, villámlás)
- A versből kibontakozó **költészetfelfogás romantikus:** a vers az élmény közvetlen kidalolása (szívből, hangulatból születik), a költő vátesz, s nem poéta doctus, hanem született költő, poéta natus

Költői kiteljesedés

- 1846 közepétől három irányban bontakozik ki Petőfi költészete:
  - **Tájköltészete** kiteljesedik: az Alföld egyszerre valóságos és jelképes vidék (a szabadság, az otthon, a haza szimbóluma)
  - **Hitvesi lírája** az életépítés és a család vágyának páratlan szépségű megnyilatkozása
  - **Forradalmi költészetével** pedig valószínűleg a világirodalom legnagyobb politikai költőjévé válik

Petőfi tájköltészete

- Petőfi tája az Alföld. Hazánk legnagyobb tájegysége (53 ezer négyzetkilométer) nála egyszerre valóságos és jelképes vidék: **szimbóluma az otthonnak, a hazának és a szabadságnak.** Ezért szép. Mint Németh G. Béla írja, „életbizalma ragyogja be a tájat”.
- Tájverseinek szerkesztésmódját a **térbeli rend** határozza meg. A közelitől halad a távoli felé, vagy fordítva – és **gyakran váltja a perspektívát**

- Első jelentős tájverse, **Az alföld** 1844-ben keletkezett. **Keretes szerkezetű:** az első két strófában és az utolsó versszakban szeretetét vallja meg. A lezárásban a Szózatra is rájátszik: „*Itt ringatták bölcsőm...Itt boruljon rám a szemfedél...*”
- A vers többi részében a **leírás uralkodik:** egyre lejjebb ereszkedve, szűkülő perspektívában mutatja be az Alföld jellegzetességeit, **de úgy, hogy ide tartozását, szeretetét is megérezzük:** „mosolyogva néz rám...”, „a kalászos búza... a környéket vígan koszorúzza...”

A puszta, télen

- Ez vers Az alföld ellentétpárja, hiszen a téli pusztát mutatja be, amely itt negatív jelkép: **a lelki és a társadalmi sivárság, reménytelenség szimbóluma**

- A kilenc strófából álló költemény **három egyenlő hosszúságú szerkezeti egységre tagolható**. Az elsőben a hiány uralkodik, a másodikban az emberi élet néhány jellegzetes mozzanata tárul elénk; különösen szép a béres rágyújtását festő életkép
- A harmadik megszemélyesítésekkel érzékelteti a viharokat, majd megjelenik az örökös veszélyben élő betyár, hogy a lezárás hasonlatában az elűzött király véres koronája érzékeltesse: **a köztársaságpárti Petőfi gyűlölte a királyokat**, ugyanis diktátorokat látott bennük

Hitvesi lírája

- Petőfi feleségéhez, Szendrey Júliához írta legszebb szerelmesverseit.
- Szerelmi lírájának néhány jellemzője:
  - **A szerelem** nála az, aminek egy egészséges fiatal életében lennie kell: **az életépítés eszköze**, így teljesebben ki igazán az ember
  - A szerelem **lelki oldalára kerül a hangsúly**, az erotika háttérbe szorul
  - A romantika **teljességvágya** jelenik meg a versekben: a szerelem a világgal való harmónia feltétele

- **A Reszket a bokor mert...** döntötte el végleg: összeházasodnak. Júlia így felelt rá: „Ezerszer...”
- **Műfaja: dal** (egyszerű felépítés, sok ismétlés, ütemhangsúlyos verselés)
- **Szerkezete:**
  - 1-2. strófa: a lírai én szerelmet vall és dicséri a kedvest
  - 3. versszak: választ vár tőle
- **Képalkotása:** A természeti képek és a lelki történet párhuzamba állítása az 1-2. versszakban. Nagyszabású ellentétek a harmadikban („Akkor meleg nyár volt,/Most tél van, hideg tél”)

Szeptember végén, Minek nevezzetek?

- A **Szeptember végén** 1847-ben született Koltón (mézeshetek)
- **Műfaja: elégia.** A szomorúság oka: a szerelmét öröknek érző költő ráébred az élet mulandóságára
- **Szerkezete:**
  - Az 1. vsz.-ban a természetben mutatja meg az elmúlást, majd magára vonatkoztatja
  - A másodikban kedvesét kérdezi: mit tenne, ha ő előbb meghalna?
  - A harmadik romantikus látomás, szerelmének maradandóságáról szól
- A **Minek nevezzetek? műfaja rapszódia.** Témája szerint **szerelmi vallomás**, de a vers megjelenít egy nyelvfilozófiai problémát is: **alkalmas-e a nyelv a legmélyebb érzések kifejezésére?** A vers azt bizonyítja: a művészi nyelv igen
- **Szerkezete:** az első négy strófa részletez, egy életképhez kapcsolja a vallomást: a kedves ránéz, megszólal, majd csókolóznak. Az utolsó összefoglal
- A csúcspont a negyedik versszak: **az igazi szerelem legyőzi a teret és az időt**

Forradalmi költészete

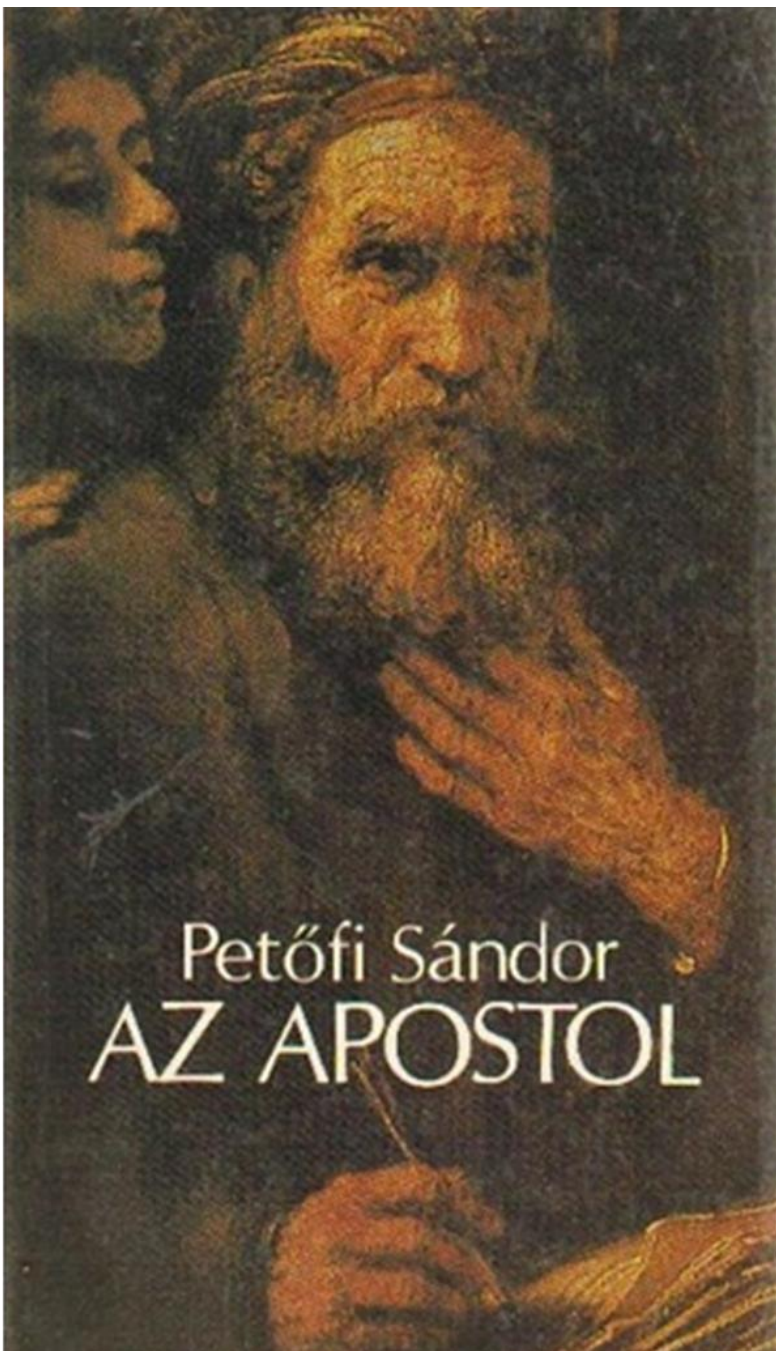
- Petőfi polgári forradalmár: a polgári szabadságjogok (jogi egyenlőség, szólásszabadság, közteherviselés stb.) kiterjesztését követeli, még hozzá radikálisan, azaz gyorsan és megalkuvás nélkül
- E korszak legismertebb ars poeticája **A 19. század költői**. Címe beszédes: a beszélő csak saját századának költőihez szól, nem állítja, hogy minden korban érvényes lenne az általa kijelölt szerep
- Eszményképe a vátesz költő. Őket a népet Kánaánba vezető Mózes állítja páthuzamba. Kánaán a versben a boldog jövőt jelképezi. **A költő feladata: mindaddig szóvá tenni a problémákat, míg el nem érkezik ez világ**

- **Történelemfelfogása a romantikus liberalizmus eszmevilágának megfelelően teleologikus, vagyis célelvű; úgy véli: egyszer megszülethet a tökéletes világ, ahol boldog lehet az ember**
- A beszélő hisz ebben, s mivel úgy gondolja: itt az idő, hogy az emberiség üstökön ragadja a szerencsáját, elutasítja azokat a költőszerepeket, amelyek ellentmondanak ennek. Melyek ezek?
  - Az egyik az, amikor **a költő csak a magánéletről ír**
  - A másik az, amikor a költő nem teszi szóvá a problémákat, azaz **kiszolgálja a hatalmat**

Egy gondolat bánt engemet...

- Műfaja: **rapszódia**, az érzelmek és a gondolatok szenvedélyes hullámozása jellemzi
- **Három szerkezeti egységből áll:**
  - Az első a lassú és a vágyott gyors halált állítja szembe. Előbbit a virág- és a gyertya-hasonlat, utóbbit a fa- és a kőszirt metafora érzékelteti
  - A második látomásos képsora ezt értelmezi: a lírai én meghal a világszabadságért
  - A harmadik a hősök temetését rajzolja

- A vers centrumában a **világszabadág** szó áll: ez van a közepén is, a végén is. A költő szerint az érte hozott áldozat adhat értelmet az életnek, s teheti hőssé a halált
- A világszabadságra Szerb Antal szerint vallásos áhítattal tekint Petőfi. Mint a nagy eszményekre a romantikusok – tehetjük hozzá, s hivatkozhatunk a vallást romantizáló német filozófusra Schleiermachersra, aki szerint minden nagy eszményben ott a vallás (szerelem, barátság stb.)

- **Az apostol** című elbeszélő költemény romantikus eposznak is tekinthető. 1848 júniusától szeptemberig írta Petőfi
- Kiábrándultan nézi benne a jelent. **A csalódottság oka főként szabadszállási választási kudarc.** Tót hazaárulónak bélyegezte a suttogó propaganda, aki zsidó királyt akar, ezért elzavarták a városból
- A mű főszereplője a talált árvagyerek, **Szilveszter**, aki falusi jegyző lesz, majd a földesúr lányának oldalán megírja nagy művét, ami miatt bebörtönzik. Végül merényletet kísérel meg a király ellen, ezért kivégzik. Midőn eljön a szebb kor, keresik, de már nem találják hamvait

Eszmeszótár

- „A költő eszméinek szótára” – írta az apostolról Illyés Gyula
- Az eszmék közül természetesen a **romantikus liberalizmus** a legfontosabb:
  - A költő továbbra is hisz egy szebb világ eljövételében. Igaz, ezt a nagyon távoli jövőbe helyezi.
  - S úgy véli, hogy ezt a szabadság segítségével érhetjük el, amelyért elsősorban az olyan nagy szellemek szállnak síkra, mint Szilveszter
  - Ő képviseli a kor emberideálját, ezért nevezhető eposznak is a mű

- Az alkotás legfontosabb része ebből a szempontból a 3. rész látomásának híres szőlőszem-hasonlata:

*A szőlőszem kicsiny gyümölcs,
Egy nyár kell hozzá mégis, hogy megérjék.
A föld is egy gyümölcs, egy nagy gyümölcs,
S ha a kis szőlőszemnek egy nyár
Kell, hány nem kell e nagy gyümölcsnek,
Amíg megérik? ez belékerül
Évezredek vagy tán évmiljomokba,
De bizonyára meg fog érni egykor,
És azután az emberek belőle
Világvégeig lakomázni fognak...
Miden nagy lélek egy ilyen sugár, de
Csak a nagy lélek, s ez ritkán terem...
Érzem, hogy én is egy sugár vagyok,
Amely segíti a földet megérni*

Arany János élete 1.

- Arany János (1817-1882)
Nagyszalontán született
elszegényedett nemesi (hajdú) családban. Apja Arany György, anyja Megyeri Sára. Tíz gyermek közül csak elsőszülött nővére és ő érte meg a felnőttkort
- Felesége Ercsey Julianna (1840-ben nősül), gyermekei: Juliska, László
- Fia, Arany László (1844-1898) adta ki az első magyar népmese gyűjteményt, és írta a legjobb magyar verses regényt (Eredeti magyar népmesék, 1862; A délibábok hőse, 1872)

- **A szabadságharcig Nagyszalontán van az otthona:** 1832-ig itt tanul, 1836-tól itt segédtanító, majd segédjegyző, aljegyző
- Itt írja meg a Toldit és a Toldi estéjét, s nyugdíjasként ide szeretne visszatérni. Lánya a szalontai temetőben, felesége, fia, unokája vele együtt a Kerepesi úti nemzeti sírkertben nyugszanak

Arany lakóháza Nagyszalontán

Arany János élete 2.

- Arany az elemi iskolát és algimnáziumot Nagyszalontán (1823-1832) végezte, majd a **Debreceni Református Kollégiumban is tanult** (1833-36)
- A forradalmat és a szabadságharcot szívvel-lélekkel támogatja:
  - 1848-ban lapot szerkeszt (Nép Barátja), Aradon önkéntes nemzetőr
  - 1849-ben tisztviselő a Belügyminisztériumban, előbb Debrecenben, majd Pesten
- A bukás után mindenét elveszíti, bujkálni kényszerül
- **1851-től 1860-ig a nagykőrösi református gimnázium tanára**, magyart és latint tanít. Kiváló tanártársai vannak, a Magyar Tudományos Akadémia tagjai közül heten tanítanak itt. Főként balladákat és lírai verseket ír
- **1860-tól Pesten él.** 1865-ig a Kisfaludy Társaság igazgatója, 1870-ig az MTA titkára, majd főtitkára
- 1877-ben nyugalomba vonul, nyarait a családdal a Margitszigeten tölti
- 1882-ben Petőfi szobrának leleplezésekor meghűl, fia mellett hal meg az Akadémián lévő lakásában

Jelleme, egyénisége

- Arany középmagas, gyenge testalkatú férfi volt. Idős korában számos nyavalya gyötörte. 60 évesen így ír magáról: *„Szenvedek én egyben-másban,/ Vén hurutban, fulladásban,/ Rokkant ideggyengeségben,/ Félvakságban, siketségben,/ S impertinens dicsőségben.”*
- Riedl Frigyes szerint Arany mélyen érző, gátlásos személyiség, aki azonban uralkodik magán. Hasonlóan vélekedik híres esszéjében Babits (Petőfi és Arany): nála Arany **„zseni a nyárspolgár álarcában”**, igazi modern ember, aki azonban képes palástolni indulatait

Az idős Arany

A nagyszalontai csonka torony

Arany szobra Nagyszalontán

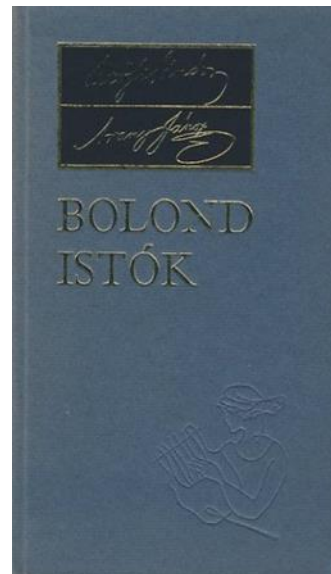
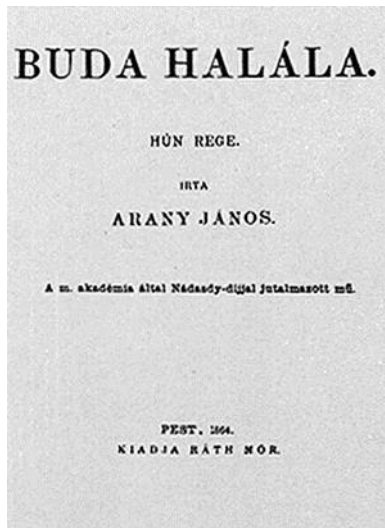
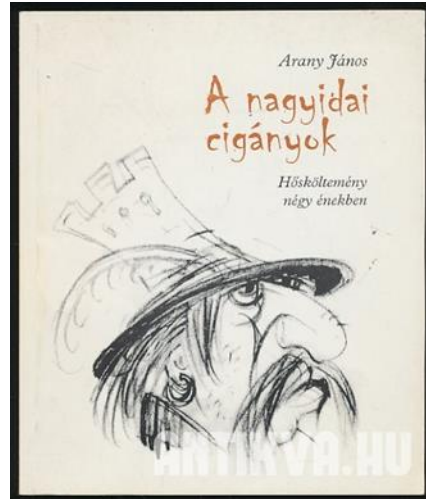
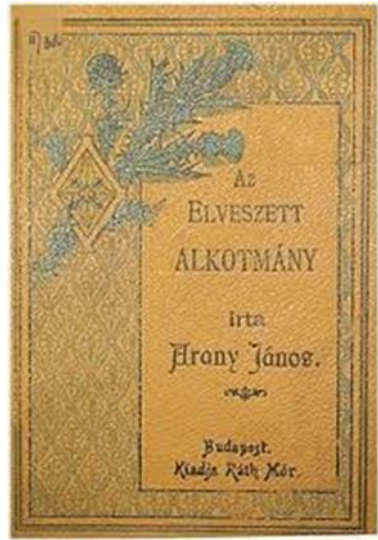
Irodalomtörténeti helye

A magyar irodalom egyik legnagyobb alakja

Hárompillérű életművet hozott létre. A három műfaj egyforma jelentőségű, együtt alkot egészet:

- **Verses nagyepika** (Toldi, Buda halála stb.)
- **Verses kisepika:** balladák (A walesi bárdok, Szondi két apródja, Tengerihántás, Vörös Rébék stb.). Gyulai Pál szerint „a ballada Shakespeare-je”
- **Lírai művek:** elégiák, ódák, dalok, létösszegző versek stb.

Arany, a nagyepikus

- Arany János az elbeszélő költemény mestere. Első nagyobb lélegzetű műve, **Az elveszett alkotmány** komikus eposz, az 1843-44-es megyei tisztújítás állítja pellengérré. Komikus eposz **A nagyidai cigányok** (1851) is: a magyar szabadságharc és a délibábokat kergető magyar jellem torzképe. A **Buda halála** (1863) című eposz hun trilógiájának egyetlen elkészült része. Arról szól, hogy Buda megosztja Etelével a hatalmat, ami végül tragikus bukásához vezet. Mély lélektani hitellel mutatja ezt be a mű. Az önéletrajzi fogantatású **Bolond Istókból** mindössze két ének készült el (1850; 1878). Az első a szegények sorsáról, a második Arany jelleméről, terveiről árul el sokat

A Toldi-trilógia

- Az epikus Arany főműve a **Toldi-trilógia**
- Első része 1846-ban készült a Kisfaludy Társaság pályázatára. Óriási sikert aratott, és meghozta Petőfi barátságát is
- Második része, a **Toldi estéje**, amelyet a forradalom előtt már lényegében befejezett, de csak 1854-ben jelent meg
- A harmadik, a **Toldi szerelme** nehéz szülés volt. Hosszas küszködés után csak 1879-re fejezte be

A Toldi első része

- A Toldi közvetlen **forrásai** a nagyerejű vitézről szóló **népmondák**, valamint **Ilosvai Selymes Péter** 1560 körül keletkezett **verses históriája**, amelyre az énekek elején kiemelt mottó is utal. Mellette a **népköltészet** ihletését kell kiemelni, főleg a népmeséét, hiszen Miklós a népmese hősire emlékeztet
- **Műfaja elbeszélő költemény**, vagy ahogy Németh G. Béla írja: eposz formájú idill, hiszen eszményi világot ábrázol. Olyat, amelyben a derék ember (Miklós) felemelkedik, a hitvány pedig (György) elbukik
- Miklós persze nem bűn nélkül való. Erőteljes indulatai (amelyeket állathasonlatok is kiemelnek: „komor bika”, „kivert kan”) gyilkosságba hajszolják. Ennek ellenére megőrzi tisztaságát és jóváteszi bűnét. Nem csupán a király bocsát meg neki a befejezésben, de a szöveg azt sugallja: Isten is...

Szerkezet, mondanivaló

- Szerkezeti egységei világosan elkülöníthetők: az **expozíció**ban Miklóst látjuk a pusztán. A vitézekkel való találkozás a **bonyodalom** (ő is lovag akar lenni). A vita Györggyel, a gyilkosság, a farkaskaland, a bikakaland és az özveggel való találkozás már a **kibontakozáshoz** tartozik
- A **tetőpontot** a cseh vitéz legyőzése jelenti, a **megoldás** pedig az, hogy a király vitéze lesz: *„Királyi fejemhez választalak téged/ S mán kezdve tizenkét lóra jár hópénzed.”*

- **Miről szól a Toldi első része?** A nép felemelkedéséről?
- Ezt a mű alapján nehéz igazolni, hiszen Miklós nem népi hős, és maga is felháborodik, amikor Laczkfi nádor hetykén parasztnak szólítja
- Inkább **egy eszményi Magyarország és egy eszményi hős gyönyörű látomása a Toldi**. Egy olyan országé, amelyben az értékek a helyükre kerülnek, és a nemzetet megosztó ellentétek leomlanak (ld. Bence és Miklós viszonyát)
- Innen nézve **Toldi a magyarság példaképe**, aki bár nem makulátlan, tiszta szívű, és képes a fejlődésre

Toldi estéje

- A Toldi estéje távol van az idilltől: hangneme elégikus, amely sok helyütt iróniával vegyül
- Cselekmény, szerkezet:
  - **Expozíció:** Az öreg Toldi halni készül, a saját sírját ássa Nagy-faluban. Testben erős még, ám már nincs semmi, ami az élethez kösse; fölöslegesnek érzi magát, mert zsörtölődése miatt Nagy Lajos három esztendeje elküldte az udvarból
  - **Bonyodalom:** Mélabújából küldönc érkezése ragadja ki: Budán egy olasz lovag nem talál legyőzőre, becsméri a magyart, most újra neki kellene megmentenie a haza becsületét
- **Kibontakozás:** Toldi hűséges Bencéjével az oldalán a fővárosba lovagol. Barátcsuhát öltve legyőzi az itáliai bajnokot, majd pesti házába megy, mielőtt felkeresné a királyt
- **Tetőpont:** A palotában először az apródokkal találkozik, akik csúfot űznek belőle. Toldi – szabadjára engedvén indulatait – buzogányával szétcsap közöttük; hárman meghalnak, sokan megsérülnek. Az ősz vitéz ezután visszatér pesti házába, de már csak meghalni
- **Megoldás:** A végét járja, amikor felkeresik a király katonái, majd maga Nagy Lajos is. A halálos ágyán kibékül az agg királlyal, aki rendelkezik temetéséről. A gyászszertartással zárul az elbeszélő költemény

Téma, mondánivaló

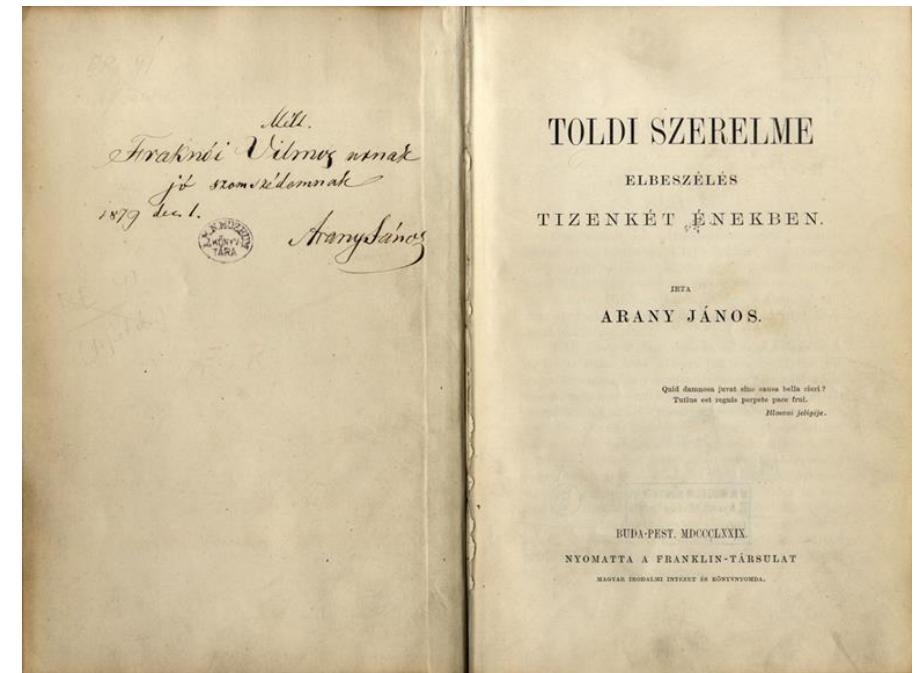
- **Miről szól a Toldi estéje?** Arról, hogy az apródok képviselte „haladás” és a Toldi által megjelenített „nemzet” szembekerült egymással?
- Nem. Egy ilyen üzenethez az apródoknak is rendelkezniük kellene pozitív tulajdonságokkal. Ám értékek híján való, erkölcstelen és gátlástalan udvari léhűtők ők, akik csupán a magukkal törődnek, a haza megmentőjét pedig ősz haja miatt próbálják nevetségessé tenni. Hazugok is: félrevezették Nagy Lajost; hiába jött rá, hogy Toldinak volt igaza, nem hívhatta vissza az udvarba, mert holt hírét költötték...

- **A Toldi estéje arról szól, hogy nemzeti értékeink megtartása nélkül nincs semmiféle fejlődés – legfeljebb romlás, elkorcsosulás**
- Ezt hangsúlyozza a király és Toldi utolsó találkozója is: párbeszédük, jelképes kézfogásuk azt emeli ki, hogy szükség van a haladásra, ám azt összhangba kell hozni nemzeti sajátosságainkkal. Ahogy Toldi megfogalmazza: „Szeresd a magyart, de ne faragd le – szóla,/ Erejét, formáját, durva kérgét róla:/ Mert mi haszna sí mább, ha jól megfaragják?/ Nehezebb eltörni a faragatlan fát.”
- A mű fő témája mellett több melléktéma is kibomlik: mindenekelőtt az öregség problémája, valamint az idő és az érték viszonya

Toldi szerelme

- A Toldi szerelme ötször hosszabb és jóval összetettebb alkotás, mint az előző kettő. Több műfaji hagyományt ötvöz egységbe (kalandregény, rémregény, mese), és erőteljes lélektaniség jellemzi
- Toldi és Rozgonyi Piroska szerelme áll a középpontban, amely a kölcsönös vonzalom és a király óhaja ellenére beteljesületlen marad.
- Toldi a hibás: pusztá szeszélyből átengedi Piroskát Tar Lőrincnek, s később már nem teheti jóvá a tragikus vétséget

- Számos kalandot él át, egy várban a legyőzött cseh vitéz gyermekei tartják fogságban
- A király végül azért bocsát meg neki, mert kiderül: a nápolyi hadjáratban számos hőstettet hajtott végre álruhában

Arany, a balladaköltő

- A ballada Greguss Ágost szerint „**tragédia dalban elbeszélve**”. Kisepikai műfaj, mert van benne narrátor. Lírai vonása, hogy dalstrófák építik fel. A sok párbeszéd és a tragikus történet pedig a drámához köti
- Arany balladáiban is jelen vannak ezek a vonások. Emellett mestere a feszültségteremtésnek: a kihagyások mindig a közlés optimumát szolgálják
- A költő hisz az isteni gondviselésben, ezért **a bűnt mindig bűnhődés követi**. Rendszerint a bűnös lelkiismerete szólal meg, s kergeti az örületbe a vétkest (Ágnes asszony, A walesi bárdok, Tetemrehívás, A hamis tanú...)
- Arany balladáinak többsége tragikus, főként a székelység és a skót nép komor balladakincse hatott rá
- Balladáit háromféleképpen csoportosíthatjuk:
  - **Keletkezésük szerint** nagykőrösi és kései műveket különíthetünk el (e két korszakában írta a legtöbb alkotást)
  - **Témájuk alapján** történelmi, népi és nagyvárosi balladákat tarunk számon. Többségük lélektani ballada is
  - **Szerkezeti** szempontból beszélünk egy szálon előrehaladó, párhuzamos felépítésű, valamint keretes szerkezetű balladákról

A walesi bárdok, Szondi két apródja

- **A walesi bárdok** történelmi ballada, 1857-ben ezzel válaszolt a felkérésre: köszöntse verssel az ide látogató Ferenc Józsefet (megjelenés: 1863)
- **Szerkezetileg egyenes vonalú** ballada, és 3 egységre tagolódik: a Walesbe látogató király és kíséretjének párbeszéde az első, a második a Montgomery lakoma, a harmadikban Londonban vagyunk, az 500 dalnokot kivégeztető Edward megzavarodik
- Üzenete: **az igazi hazafi nem hódol be a zsarnoknak**

- A **Szondi két apródja** (1856) is történelmi ballada. **Szerkezete párhuzamos**: a nyitány után az idézőjelbe tett versszakokban Ali szolgálja próbálja a török táborba csalni a két apródot. Az idézőjel nélküliekben az apródok énekelnek Drégely várának elestéről.
- A ballada **stílusa emelkedett**, az ünnepélyességet szolgálják a régies kifejezések (archaizmusok) és a török szavak.
- **Mondanivaló**: A fegyveres harc a múlté, arra most nincs lehetőség, de ellent kell állni a zsarnoknak. E **passzív ellenállás** képviselői az apródok

Ágnes asszony

- Az Ágnes asszony **keretes szerkezetű mélylélektani ballada**.
- Arról szól, hogy Ágnes felbujtotta szeretőjét, aki megölte férjét. Ám az asszony **nem tudja elviselni bűnét, elfelejti, azaz visszaszorítja a tudat alá. Csakhogy az elmebaj formájában a felszínre tör.** Tudathasadás és a rögeszme hatalmasodik el rajta: továbbra is látja s ki akarja mosni férje vérét a lepedőn
- A bírák végül megkegyelmeznek neki, s ő egész életét mosással tölti: ráncos vénasszony lesz a gyönyörű fiatalasszonyból...
- A refrén („*Oh! irgalom atyja, ne hagyj el!*”), metafizikai távlatba helyezi a történetet, s azt sejteti, szenvedésével bocsánatot nyerhet

Zách Klára

- **Egyenes vonalúan előrehaladó történelmi ballada** ez. Alapja a Képes krónikában ránk maradt 14. századi história: Károly Róbert feleségének öccse szemet vet Zách Klárára. A királyné segít neki: a templomból hazaküldi Klárát az állítólag ottfeljtett rózsafűzérért („olvasójáért”), ahol Kázmér magáévá teszi

- Ezt követően Klára apja, Felicián a palotába megy, hogy bosszút álljon. Ám nem sikerül neki, a megtorlás pedig rettenetes: az egész Zách nemzetséget kiirtják
- A mű hatásának egyik titka az **elhallgatás mesteri alkalmazása**, a királyné bűnrészességére, az erőszakra csak következtethetünk
- Az 1855-ben keletkezett alkotás a fegyveres fellépés veszélyeire figyelmeztet, közvetve tehát **passzív ellenállásra buzdít**: *„Rossz időket érünk,/ Rossz csillagok járnak./ Isten ója nagy csapástól/ Mi magyar hazánkat! –”*

Tengerihántás, Hídavatás

- A **Tengerihántás** az Őszikékhez tartozó népi vagy parasztballada. Egyszerre **keretes és párhuzamos szerkezetű**, a keret ugyanis az utolsó előtti soroknak köszönhetően beépül a történetbe; erre is, arra is utal
- A **történet** (amelyet valószínűleg a gazda mesél el) **Dalos Eszti és Tuba Ferkó tragédiájáról** szól. Ferkó elcsábítja, majd elhagyja a lányt, aki gyermekével együtt megöli magát. Ferkó nem tud együtt élni bűnével, holdkóros lesz, végül szörnyethal

- Kései nagyvárosi ballada a **Hídavatás**. A civilizáció problémái jelennek meg itt, amit tragédiák jeleznek

- **Szerkezetileg keretes:** az első négy és az utolsó kettő a kártyában vesztés fiút mutatja be. A többi az ő látomása. **Modern haláltánc ez:** az öngyilkosok bemutatkoznak, majd megismétlik halálos ugrásukat. Példájuk valószínűleg a fiút is magával ragadja
- **Tömör sorsképletek sokaságával idézi meg a modernizáció problémáit** ez a remekmű, amelyre hatott Madách is (Londoni szín)

Vörös Rébék

- Népi ballada a Vörös Rébék is. **Egyszerre keretes és párhuzamos szerkezetű**, mint a Tengerihántás. A párhuzamosság abból fakad, hogy **ugyanaz a történet két nézőpontból tárul elénk: egy valószerűből és egy babonásból**
- A címszereplő kerítőnő előbb Pörge Danit szerzi meg Terának, majd eléri, hogy a kikapós menyecske a kasznár szeretője legyen. Amikor kisgyermek születik, Dani a sarkára áll: nejét elzavarja, Rebi nénit lelövi, végez a kasznárral is. Betyárnak áll, és az akasztófán végzi. A babona felől szemlélődve Vörös Rébék gonosz boszorkány, ártó szellem, a rossz képviselője
- A mű egyik nagy leleménye a két nézőpont briliáns összekapcsolása

Arany János lírája

- Arany **lírájának** (akárcsak balladáinak) **két nagy korszaka van:**
  - Nagykőrösi évek (1851-1860)
  - Őszikék (1877-1882)
- A nagykőrösi évek időszakában verseinek **legfontosabb témái : a nemzet sorsa** (Letésem a lantot, Ősszel) , **az egyéni számvetés** (Visszatekintés, A lejtőn), valamint **a modern ember közönye, elidegenedése, elmagányosodása** (A kertben, Az örök zsidó). **Hangneme** többnyire elégikus, de a szomorúságba gyakran vegyül irónia, önirónia
- Az Őszikék korszakában **a visszapillantó számvetés lesz a fő témája**. Mivel ezeket a műveket eredetileg nem a nyilvánosságnak szánta, **olyan emlékek és életmozzanatok is a műbe kerülnek, amelyeket korábban eltitkolt. Nyelve sokszor szándékoltan költőietlen**, a hangnemet továbbra is az elégia és az irónia uralja

Letésem a lantot

- A költemény **egyszerre több műfajba is besorolható**: egyrészt ars poetica (költői hitvallás), másrészt idő- és értékszembesítő vers, hiszen az értéktelített múltat állítja szembe a kiüresedett jellel. Továbbá elégia is, hiszen hangnemét a fájdalom hatja át
- **Hogyan értelmezzük a címet?** A költészettel vagy csak a nemzeti költészettel való szakításként? Az utóbbi tűnik helytállóknak: a megidézett tematika ugyanis egyértelműen a nemzeti költészetre utal:

*„Zengtük a jövő reményit,
Elsírtuk a múlt panaszát;
Dicsőség fényével öveztük
Körül a nemzetet, hazát”*

Szerkezetileg 3 egységre tagolható:

1. **Keretes szerkezetű.** A nemzeti költészettel való szakítást a keret hangsúlyozza a legerőteljesebben, és lelkiállapotának megváltozásával indokolja. Hiányzik belőle a „tűz”, a lelkesedés, hiszen az ország reménytelen helyzetbe került
2. **A 2-5. versszak a múltról szól.** A 2. természeti idillel érzékelteti a társadalmi harmóniát, a 3-4. a nemzeti költő hálás szerepét festi, az 5. az egykor elképzelt jövőt, a virágzó országot mutatja be, a refrén azonban itt is érzékelteti a reménytelenséget
3. **A jelenről szól a 6. strófa.** A kérdések és az írásjelek a bizonytalanságra utalnak, a képek pedig a nemzeti költészet értelmetlenségét jelzik. A „hímzett virágos szemfedél”, azaz a nemzeti költészet, bármilyen szép is, nem mentheti meg a nemzetet

A kertben

- A vers egyszerre **elégia és modernizált életkép**
- Életkép, mert a mindennapi élet egy jellemző mozzanatát mutatja be. Ám nem derűs, hanem szomorú hangulatú, s a látványból látomás, az idillből tragédia lesz
- A szomszéd kertje a részvétlenség és a közöny tragikus jelképévé nő a befejezésben:

*Közönyös a világ... az ember
Önző, falékony húsdarab,
Mikép a hernyó, telhetetlen,
Mindég előre mász s - harap.*

- Az alkotás négy szerkezeti egységre bontható: Az első strófa idillel indul, ám az szertefoszlik. A 2-4. versszak a szomszédban történeket festi és kommentálja. Az ötödik strófából kiderül: maga a beszélő is közönyös. A lezárásban a közöny világállapottá lesz (6. vsz.) az ember önzése miatt (7. vsz)

Visszatekintés

- A mű az emberélet útjának feléhez érkezett költő számvetése, létösszegző vers. **Témája az önmegvalósítás, azt vizsgálja: tudott-e élni a sors kínálta lehetőségekkel.** Hangneme elégikus, de a fájdalomba önirónia is vegyül (pl. 5. strófa: „*Óh én ifjú álmaim!*”)
- Szerkezetileg négy egységre tagolható
  1. Az 1-3. strófában gyermek és ifjúkorát tekinti át a beszélő. Gyönyörű képek érzékeltetik boldogtalanságát, aminek fő oka gátlásossága: „*Keresém a boldogságot... S kerülém, ha megjelent.*”
  2. A második egység (4. versszak) a csapdába esett vad képével arra is rávilágít, mi volt e gátlásosság oka (a nagyobb rossztól való félelem)

3. A harmadik (5-6. szakasz) az egykori vágyakat szembesíti a jelennel. Itt a vers csúcspontja, megjelenik a halálvágy is: „*Ki veszi le vállaimról...*”

4. A 7. versszak elégiává oldja a tragikumot. A családi boldogság gyógyír lehet.

- **Az elégikus hang több helyütt meditatív, ezért is vegyül öniróniával.** Már a nyitányban látjuk ezt: a kijelentés („*Én is éltem...*”) félbeszakad, majd egy önironikus költői kérdés (paradoxon) követi.
- Értelme: nem igazán emberi élet, ha csak leéljük az életet. Azt meg is kell tölteni tartalommal. „*A mindenséggel mérd magad!*” – írja József Attila

Az örök zsidó (1860)

- E létértelmező drámai monológban a költő álarcot ölt: a Pilátus ajtónállójaként Krisztust pofon ütő, ezért örök vándorlásra ítéltetett zsidó nevében beszél
- Miről? **A modern ember lelkének zaklatottságáról, szorongásáról, elidegenedéséről.** Ez fejeződik ki a refrénben is
- Képköltésében fontos szerepet kapnak a mitológiai és irodalmi utalások (Tantalusz, Midász, Hamlet stb.)

- Szerkezetileg négy egységre tagolható:
  - Az első (1-3. strófa) a beszélő tér- és időélményét közvetítve mutatja be az otthontalanságot
  - A második (4-5.) a vágy és a valóság feloldhatatlan ellentmondását rögzíti
  - A harmadik (6-8.) a többi emberhez való viszonyt, a magányt festi le
  - A lezárásban (9-11) a megnyugvás utáni vágy fogalmazódik meg. Megjelenik az isteni gondviselés reménye is

Epilógus

- Arany kései költészetének egyik legszebb darabja ez a 15 strófából álló létösszegző költemény, amelyben a a befejezésből tekinti át életpályáját (erre utal a zárszó, utószó jelentésű cím)
- **Szerkezetileg három egyenlő hosszúságú egységből áll:** A három összetevő a vers egy-egy altémáját bontja ki:
  - Az elsőben a társadalomban elfoglalt helyéről beszél a lírai én
  - a másodikban a költői szerepet vizsgálja
  - A harmadikban a vágyott jövőre vet egy pillantást
- A három egység persze szorosan összetartozik. **Egy belülről irányított ember életpályáját, sorsát világítja meg mindegyik.** Egy olyan költő személyiségét, aki a pénzzel, a hatalommal és a hírnévvel szemben a mély emberi kapcsolatokból és az igazi alkotómunkából fakadó lelki békét részesíti előnyben
- Az élet jelképe a költemény alapképe, kulcsmotívuma: az utazás. Ezt emelik ki az ismétlések („Az életet már megjártam”), valamint a páros rímű kétütemű felező nyolcasok is, amelyek lerövidülnek a 3. sorban: jelezvén a beszélő megfáradását

Mindvégig (1877)

- Az alkotás egyszerre létösszegző és önmegszólító vers, valamint ars poetica
- A cím arra utal: **minden körülményben embernek kell maradnunk, s főként az alkotásban kell megőriznünk személyiségünk egységét és méltóságát**
- Ezt fejezik ki az önfelszólítások, a lant a költészet jelképeként a művészi tevékenységet állítja a középpontba
- A vers 2-3. strófája főként a hogyan élj?, az 5-6. pedig a hogyan írj?-kérdésre válaszol
- **Egy belülről irányított sztoikus személyiség jelenik meg előttünk,** aki rendületlenül képviseli a saját értékrendjét
- A jambikus lejtésű, sűrű szövésű vers gyönyörű képekkel dolgozik és mesterien alkalmazza a retorikai eszközöket (inverzió, kérdés, ismétlés, párhuzam stb.). Ebből is fakad többszólamúsága, **az elégikus hangnem iróniával vegyül.** Olvasható önironikus vallomásként is

Ez az élet...

- A vers „**szép példája a dalforma Aranyra jellemző átalakításának, szorongató létkérdésekkel... való mélyítésének**” (Csűrös Miklós). A szöveg az első sorban megjelenített teljes metafora köré szerveződik: az életet a tivornyával azonosítja
- E megfelelés kibontása, megvilágítása adja az első szerkezeti egységet(1–6. sor). Megtudjuk: amiképpen **az ivásnak**, azonképpen **az életnek is alaptörvénye, hogy mind a jóból, mind a rosszból ki kell vennünk a részünket**. A költemény kifejezései többértelműek, az azonosítottat és az azonosítót is megjelenítik; bár egyik részük inkább az életet („öröm”, „búbánat”, „káj-zamat”) idézi, másikkal elsősorban a tivornyára utal („karcos bor”, „inni hosszút és körömre”).

EZ AZ ÉLET...

*Ez az élet egy tivornya:
Inni kell, ha rád jön sorja,
Az örömből, búbánatból,
Karcos borbul, káj-zamatból.*

*Inni hosszút és körömre,
Kedvet búra, bűt örömré;
Sok megissza vad-őszintén:
Egy-kettő vigyázva, mint én.*

*Kivel egykor én mulattam,
Többnyire már pad alatt van:
Én, ki a mánort kerültem,
Helyt maradék, hol leültem.*

*De, ha végignézek romján:
Oly sivár, dúlt e tivornyám!
Mért nem ittam úgy, hogy jó-
rég
Én is a pad alatt volnék?...*

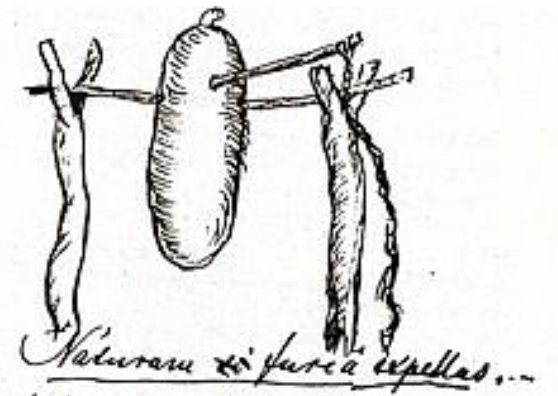
(1878 márc. 23)

Ez az élet...

- A második rész mindössze két sorból áll (7–8.). Az alany megváltozása is jelzi, hogy **itt már nem magáról a törvényről, hanem annak végrehajtásáról van szó.** Igen, a dáridónak s az életnek is megvannak az előírásai. Ha úgy hozza a sors, meg kell ragadnunk a poharat, s az élet kihívásaival is szembe kell néznünk. Ámde **hogyan tegyük mindezt? „Vad őszintén”, azaz ösztöneinkre hallgatva? Vagy töprengve, ügyelve a mértéktartásra?** A versből az derül ki, hogy kevesen vannak azok, akik az ivásban is, életvezetésükben is megfontoltak, elővigyázatosak, de a beszélő közéjük tartozik
- A következő szerkezeti egység, a harmadik strófa **e két attitűd, viselkedésforma következményeit vázolja föl.** A mohó ivó a pad alatt köt ki, ami az életre vonatkoztatva azt jelenti, hogy a költő kortársainak többsége már a másvilágra szenderült. Úgy tűnik tehát, hogy a mértékletes élet elnyerte jutalmát. A lírai én boldog lehet, hiszen ma is él: *„Helyt maradék, hol leültem”*
- A befejezésből, a negyedik részből azonban kiderül, hogy ennek épp az ellenkezője igaz. A második sor felkiáltása és a zárlat múltra vonatkozó óhaja egyaránt jelzi: **a nagybeteg költő immár elviselhetetlennek érzi a fizikai fájdalmakat** (erre utal a „rom” metafora). **S ennek fényében** nemcsak a halál kap új értelmet, hanem **a költő által követett magatartásforma is átértékelődik, lefokozódik**

Naturam furca expellas...

- A Horatiusra utaló cím („A természet, ámbár időre, órára / Elkergettetik, megtér nemsokára”) azt sugallja, hogy a szonett az emberi jellemről és sorsról árul el valami másként kimondhatatlant
- S ez valóban így is van. Ha közelebb hajolunk az alkotáshoz, látjuk: **a harang néma kongatása egyszerre fejezi ki az ifjúság reményét és az öregség kilátástalanságát.** Ami a gyermek számára öröm és beteljesülés, egyszersmind további tervek forrása – az az idős ember számára a szomorúság, a magány és a hiábavalóság fájdalmas jelképe
- **E szimbólum** Hankiss Elemér szerint „a Lét és Sors különböző dimenziói, mélységei és magasságai közt gazdag villódzást indít el, s **teszi e verset a világirodalom egyik legmegrázóbb vallomásává**”

Gyermekkoromban felköték,
A színben egy-egy tökharangot,
Amely ugyan nem ad hangot,
De másképp vígan működék;
Mevolt a súlya, lódulása,
Kötélét hogy jól visszarántsa
S vele a kis harangozót:
Szóval, csinált kommóciót.
"No, mondám, majd ha nagy leszek,
Valódi harangot veszek
És azt egész nap kongatom/
Saját kényemre, szabadon."
Így kongatom most untalan
E verseket – bár hangtalan.
(1877. júl. 9.)

Gyermekkoromban felköték/ A színben egy nagy tökharangot,
Amely ugyan nem ad hangot,/De másképp vígan működék;
Mevolt a súlya, lódulása,/Kötélét hogy jól visszarántsa
S vele a kis harangozót; -/ Szóval: csinált *kommóciót.*

"No, mondám, majd ha nagy leszek,/Valódi harangot veszek
És azt egész nap kongatom/ Saját kényemre, szabadon."
Így kongatom most untalan/ E verseket - bár hangtalan.